

RIGTIGT LEGETØJ

Knabrostræde 14 · DK-1210 K.TH. (01) 15 44 00

Til lille specialforretning med pædagogisk legetøj søges fast afløser en dag om ugen samt ekstra hjælp de sidste 4 uger inden jul.

Åbningstider: ma-to 10-17.30, fr. 10-19, lø. 10-13

Forretningen er baseret på et højt serviceniveau, og der kræves derfor lyst og evner til at sætte sig ind i forretningens til dels specielle varesortiment, da de fleste kunder forventer råd og vejledning inden køb.

Arbejdet bærer lønnen i sig selv. Dog ydes der en beskeden kompensation på 50.- kr i timen.

Tiltrædelse snarest muligt. Henvendelse i forretningen i åbningstiden (se ovenfor), evt. på tlf 01 15 44 00 eller evt. privat om aftenen på tlf 01 26 51 16

HVEM VIL SÆLGE:

GROVES&SCHLESINGER: INTRODUCTION TO BIOLOGICAL PSYCHOLOGY, helst 2. udgave, RING TIL HELLE, TLF. (01)356999 (bedst om aftenen).

Birgitte Holm
Birgitte Holm

*****

KØBENHAVNS UNIVERSITET AMAGER
PSYKOLOGISK LABORATORIUM
NJALSGADE 84 · 2300 KØBENHAVN S
TELF.: 59 7122
BIBLIOTEKET

EFTERLYSNING:

Vi mangler: Psychopharmacology, volume 82, nr. 3, 1984
eventuel låner bedes aflevere til biblioteket.

ind put!

nr.
30

16. årg
6 / 10
1984

1-25

informationer om psyk.studiet
debatput:

ODVikLING GENNEM TERAPI?!

— ET TEMAPUT OM KRITISK PSYKOLOGISK
TEORI & PRAKSIS AF STUDERENDE
VED PSYK. LAB. KUA

I DETTE NUMMER OGSÅ: UDREDNING OMKRING PSYK.STUDIETS SIDSTE DELE

INDPUT er forening bestående af samtlige kontingenti-stalere, hvoraf og kun de, der samtidig er lærere, tap'ere eller stud. lade ved psykologi-studiet på Københavns Universitet har stemmeret. Foreningen udgiver bladet Indput, der i studieperioderne redigeres hver tirsdag fra kl. 13 og postomdeles til samtlige medlemmer. Redaktionsgruppen står for den daglige ledelse og administration og fastlægger bladets linje i overensstemmelse med foreningens vedtægter, generalforsamlingernes vedtagelser og i øvrigt i samarbejde med de psykologistuderendes fagråd. Redaktionsmøderne hver tirsdag eftermiddag er åbne for medlemmer.

Kontingent: 220 kr. for studieåret 1984 - 1985. Giro: 1 16 29 69

Indbetaling: I det sidste nummer i juni måned annoncerer vi fristen for indbetaling for det nye studieår; overholdes denne ikke, inddrages bladet. Senere indbetalinger registreres efterhånden som de indløber, og anmeldelse til postvæsenet foretages. Men de numre, man således ikke har modtaget som følge af den for sene indbetaling, kan vi normalt ikke sende; de kan afhentes på Indputs kontor.

Om postomdelingen af Indput: Indput udsendes som avissag, hvorfor postvæsenet har tre dage til omdelingen. Du skal altså modtage Indput enten fredag, lørdag eller mandag. Klager over for sen eller manglende levering af Indput rettes altid først til dit distrikts postkontor; telefonisk henvendelse til storkøbenhavnske postkontorer foretages via postvæsenets oplysning: tlf. (01) 146298. Flytning meddeles også til postkontoret med bemærkning om, at du er abonnent på Indput; vi modtager derefter automatisk flyttemeddelelse.

Tryk: Janbo Offset, Christianshavns Kanal 6, 1. 1406 Kbhv. K

Indlæg: I Indput optages ingen indlæg, der er anonyme. Alle indlæg skal være skrevet rent på skrivemaskine og klar til at trykkes, når de afleveres. Indlægget skal skrives på en A4-side med godt 1 cm margin i hver side samt for neder og 2 cm foroven eller 4 cm, hvis der skal overskrift på. Denne ramme bedes udfyldt, men ikke overskredet. Det er vigtigt, at skriften står helt sort (brug nyt farvebånd!). Linjeafstand: 3 hak, regnet efter manuel indstilling, ikke efter maskinens talinddeling for linjeafstand; (i øvrigt er denne side skrevet med 2 haks linjeafstand). Øvrige regler om særlige indlæg oplyses på Indputs redaktion. Alle indlæg skal være redaktionen i hænde inden tirsdag kl. 13. Redaktionen forbeholder sig ubetinget ret til at tilbagegive indlæg, der ikke opfylder disse betingelser, samt til at kræve indlæg forkortet.

Annoncer: Alle annoncer skal opfylde ovenstående regler for indlæg. Medlemmer af Indput kan gratis få optaget annoncer på max. 1/4 side om studiekredse, med-opgave-skrivere, alternative undervisningstilbud herunder terapikurser samt under "medlemmernes marked" om køb og salg, bolig søges/tilbydes osv. Større annoncer og annoncer fra ikke-medlemmer optages kun efter forudgående aftale. Dog optages annoncer på max. 1/4 side om job til studerende uden videre. Kommercielle annoncer må have en vis faglig relevans, være sagligt informerende og optages kun efter forudgående aftale.

Redaktionen d. 2/10 bestod af: Hans Jørgen Berthelsen, Anne Åkerlund & Niels Christiansen

Næste nummer af Indput udkommer lørdag d. 13/10. Indlæg hertil skal være redaktionen i hænde inden tirsdag d. 9/10 kl. 13. Bidrag kan sendes til Indput, afleveres mandag kl. 12-14 samt tirsdag kl. 12-13 på Indputs kontor, lokale 6-2-74, eller puttes i postkassen udenfor dette.

Adresser, telefoner og åbningstider:

INDPUT, Njalsgade 94, lokale 6-2-74, 2300 Kbh. S. - Tlf: 01 95 38 46.
Mandag og fredag kl. 12-14. - Giro: 1 16 29 69.

BOGSKABET, Njalsgade 94, lokale 6-2-74, 2300 Kbh. S. Åbent i landskabet udenfor lok. 6-2-74, dagligt kl. 12.15-14.15, undt. onsd.

INFORMATIONEN, Njalsgade 94, lokale 6-2-74, 2300 Kbh. S. - Tlf: 01 54 22 11.
Studievejledning man-, tirs-, fredag 11-13; tors- 14-16

PSYKRÅDET, Njalsgade 94, lokale 6-1-76, 2300 Kbh. S. - Tlf: 01 57 44 97.

Åbent man. kl. 9.30-13, ons. 11-15.30 og fre. 11-13.

INDHOLDSFORTEGN E:

Ugens møder.....	s. 3
DEBATPUT/Om temaputtet.....	s. 4
Velkomsttale.....	s. 7
Et bud på terapiprocessen.....	s. 10
Er Krit. Psyk. en mandepsykologi?.....	s. 14
Er klienter børn, der skal opdrages af den store terapeut?.....	s. 18
Om andre oplevelsesmåder og kommunikationsformer.....	s. 21
Krop - energi - massage.....	s. 23
Evaluering.....	s. 26
Mødeindkaldelser til praksisgrupper.....	s. 27
Et besøg i levens hule.....	s. 29
En efter-weekend tanke.....	s. 35
Studieplan for 2. og 3. del af cand.psych. studiet.....	s. 36
Departementet fbr jubilæer.....	s. 60
Studenterklubsektionen.....	s. 61
Regler for sidetal for eksamensopgaver.....	s. 62
Trin I Eksamen.....	s. 64
VT.....	s. 65
Trin II Eksamen.....	s. 66
Trin III Eksamen.....	s. 67
Ændring af arbejdspsykologi - lang praktik.....	s. 69
Trin IV Eksamen.....	s. 70
Referater af stormøde og indkaldelse til ditto.....	s. 71
Referat fra studienævnet.....	s. 73
Referat fra Psykrådsmøde.....	s. 74
Kommentar.....	s. 75
Oplæg og debat om handlefærdighed.....	s. 77
Indkaldelse til kongres.....	s. 80
Udenfor murene, sexologisk seminar.....	s. 81
Udfordringsaktiviteter og Vigtig meddelelse.....	s. 82
Annoncer, jobtilbud.....	s. 83
Efterlysning fra biblioteket.....	s. 84

Stormøde, d. 10/10 kl. 10 i alrummet

Onsdag d. 10.10. kl.13.30-16	Studienævnsmøde	3-1-5
Onsdag d. 10.10. kl.15.00-16.30	EDB-udvalgsmøde	1-1-25
Onsdag d. 24.10. kl.10.01	Institutrådsmøde	6-1-66

OM TEMAPUTTET :

"UDVIKLING Gennem TERAPI ?!"

- Om Kritisk Psykologisk teori & praksis af studerende ved psyk.lab. KUA.

"En filosofi-professor kom til hr. K. for at fortælle ham om sin visdom. Efter en tid sagde hr. K. til ham: "Du sidder ubekvemt, du taler ubekvemt, du tænker ubekvemt". Filosofiprofessoren blev vred og sagde: "Det er ikke mig, jeg vil vide noget om, men selve det indhold, jeg omtaler". "Det har ikke noget indhold", sagde hr. K. "Jeg ser, du går klodset, og du opnår ikke noget, mens jeg ser dig gå. Du taler mørkt og skaber ikke lys gennem din tale. Når jeg ser din holdning, er jeg ikke interesseret i dit mål". (Bert Brecht)

Det lille citat af Brecht's "Lærestykker", som vi har hentet fra Universitetsavisen, illustrerer på flere måder de problemer, der rejses i og ved dette temaput. At det ekizma, som Brecht fremhæver, står centralt indenfor terapiens område skulle vel ikke undre: Set fra klientens side eksisterer skizmaet, som en modsigelse mellem på den ene side de behov han rent faktisk står med og på den anden side det, at han tvinges af sine livsbetingelser til at handle ud fra mål, der ikke er hans egne. Set fra selve relationen mellem terapeut og klient fremtræder skizmaet typisk ved, at selv den "velmenende" terapeut mange gange kommer til at presse nogle andre - og for terapeuten bedre - mål ned over hovedet på klienten.

Men skizmaets gyldighed begrænser sig langt fra til det mikrokosmos, som terapifeltet udgør. Faktisk kan vi vist alle nikke genkendende til det i vores hverdag. Og selvom dette temaput dels indholdsmæssigt handler om terapi og dels fremtræder, som et referat af et weekend-seminar; så er det vores overordnede mål, at sætte vores fælles hverdag til debat. Mere præcist handler det (også) om at genrejse diskussionerne af, hvorledes vi sammen får mere hold om vores fælles studiepraksis i både dens faglige, sociale & politiske aspekter.

Den konkrete anledning til temaputtet er et weekend-seminar, som blev afholdt i begyndelsen af september (se Indput nr. 24/1984), hvor vi der var med oplevede en sammenhæng, som - i hvert fald vi finder - er sjælden. Og derfor vil vi godt dele den med andre - med dig.

Netop i oplevelsen af, at sammenhængen var "sjælden" ligger anknæytningen til debatten om vores fælles studiepraksis. Efterhånden som vores levevilkår generelt og vores studiebetingselser specifikt bliver stadig mere forringet; så kunne det umiddelbart se ud som om, at vi tvinges til at forvalte disse vilkår stadig mere individuelt: I det spil der handler om at takle faglige, sociale problemer er det de studerende, som i forvejen har overskud & ressourcer, der klarer sig. Og hvis de fine og "rigtige" forestillinger om en kommende "solidarisk erhvervspraksis" skal tages alvorligt, som andet og mere end rene løbebekendelser, så må vi også snakke om, hvorledes vi udvikler og styrker en solidarisk studiepraksis (jvf. Brecht). Men en sådan opstår jo ikke ud af det blå af sig selv. Studentertpolitikens og de studentertpolitiske aktives åg kan vel netop ses som pro-

blemet om, at hver ny generation af studerende skal starte forfra. Og selvfølgelig skal man da det, da man ikke bare kan overtage andres erfaringer som sine egne. Men konsekvensen er, at historien systematisk tabes. Og hvorledes ændre dette, så man hverken skider på nye studerendes egne erfaringer eller på historien?

Her kan vi måske bruge begrebet om en modkultur: En modkultur til universitetets ordløse "opfordring" til en individualiseret studiepraksis; en modkultur, hvor vi organiserer os omkring en mængde praksisfelter, der har umiddelbar betydning for de faglige, sociale og livspraktiske problemer, som vi står i. Eksampler på sådanne organiseringer omkring praksisfelter er de mødeindkaldelser til gruppedannelser, som vores weekend mundede ud i; selvom det må pointeres, at disse kun udgør et minimalt udsnit af de praksisfelter, der eksisterer som relevante!

Dette overordnede perspektiv omkring vores problemer i og ved en studiepraksis træder ikke umiddelbart frem af indholdet af dette temaput. Perspektivet er indeholdt i overhovedet overvejelserne omkring at videreformidle vores erfaringer på denne måde.

Som sagt tidligere former temaputtet sig indholdsmæssigt, som et referat af, hvad der foregik på hin Kritisk Psykologiske weekend-esminar.

Før weekenden havde planlægningsgruppen gjort sig nogle tanker om temaet: "Udvikling gennem terapi?!". Disse blev udtrykt gennem, at spørgsmålstegnet viser hen til, at nok er terapi grundlæggende at opfatte som et enkelt individs udviklingsproblem, men udviklingsmulighederne i terapi er snævert knyttet til mulighederne og begrænsningerne i de samfundsmæssige rammer. undertrykkende forhold, styrkeforholdet mellem grupper, klasser mv. - hvorunder terapi finder sted. Terapi kan derfor ikke, som i traditionel psykologi og psykoanalyse, blot ses som en proces mellem terapeut og klient, hvor det er klienten, der må ændre sig. Snarere er terapi at opfatte som en kooperativ proces mellem klient og terapeut, hvor der arbejdes med at udvikle handleevnen og de samfundsmæssige handlemuligheder for begge. Udråbstegnet i temaet peger på, at eksistensen af terapi som forum for social praksis, i sig selv er et udtryk for skæve og undertrykkende samfundsmæssige forhold. Terapi må derfor have ophævelsen af dette i sig som perspektiv.

Allerede i planlægningsfasen af weekenden forudså man, at det nok ville være uafklarede punkter, uenigheder og modsigelser som ville præge diskussionerne. Og detts blev i høj grad bekræftet, hvad læsning af referaterne da også vil vise. Derfor er det nok på sin plads her lige at sige et par ord om, hvad "Kritisk Psykologi" er for en størrelse. Først og fremmest er det vigtigt at fremhæve, at den Kritiske Psykologi - med henvisning til redaktionsgruppen af "Forum Kritische Psychologie" - ikke er nogen "bevægelse", ikke umiddelbart kan betragtes, som endnu en "skole" med en organisk sammenhængende enig opfattelse. Derfor kan man ikke snakke om den Kritiske Psykologis "nyeste standpunkt" ud fra, hvad der sidst er blevet offentliggjort. Tvært imod må hver enkel forfatters bidrag opfattes, som netop denne forfatters bidrag. Men dette betyder alligevel ikke, at den Kritiske Psykologi blot består af et sammensurium af alle mulige og ufornelige positioner, der kun er knyttet sammen af en ydres etikette: Det fælles grundlag er anerkendelsen af fælles sandhedskriterier, der gør, at man kan vurdere andres og

VELKOMST-TALE

hinandens bidrag/kritik ud fra deres bidrag til videreudviklingen af en marxistisk/aman-
cipatorisk teori og praksis. Med Marx kan vi sige, at praksis udgør det eneste sand-
hedskriterium. Og det betyder, at vi må vurdere teoretiske analyser i forhold til, hvor-
vidt de giver os et bedre greb om vores fælles praksis eller ej.

Men nu er det jo sådan, at det ikke altid er muligt at foretage sådanne vurderinger.
Een betingelse er i hvert fald, at den genstand, som er i focus, er udviklet så langt,
at man overhovedet er enige om hvor problemet ved denne består. Og netop dette gør sig
ikke gældende for den genstand, som er til debat i dette temaput - realiseringen af en
subjektorienteret terapi! Derfor har vi heller ikke - hverken i diskussionsreferaterne
eller i redigeringen - søgt at lukke uenighederne; men netop søgt at åbne dem, holde
dem levende, så de kan bruges som en fælles drivkraft til at komme videre sammen.

Strukturen i temaputtet følger weekenden kronologisk, således at det starter med an-
komsten fredag og slutter med indkaldelser til fremtidige møder samt to personlige re-
ferater af oplevelser af/tanker omkring weekenden.

I "Velkomsttalen" forsøges temaet præsenteret samtidig med, at spørgsmålet om hvorledes
vi kan arbejde med uenigheder trækkes frem.

Grundlaget for oplægget & diskussionen af "Et bud på terapiprocessen" er et speciale,
som er lavet af Henning: "Terapi på grundlag af den Kritiske Psykologi". Specialet er
for øjeblikket udsolgt i bogskabet, men vil snarast muligt blive genoptrykt.

Da vi står med en fælles forståelse af, at spørgsmålet om menneskelig lidelse på mange
måder kan føres tilbage til det, at være tvunget til at forvalte sit liv ud fra frem-
medbestemte interesser; så er overskriften for de næste to indlæg netop "opdragelse til
fremmedbestemthed".

I referatet af Anne & Kirstens oplæg: "Er Krit. Psyk. en mandepsykologi?" - diskuteres
hvorvidt den må reflektere eksplicit i de teoretiske analyser, som en social og økono-
misk kategori. Og i referatet af Jan & Kunos oplæg: "Er klienterne børn, der skal op-
drages af den store terapeut?" - diskuteres selve relationen mellem terapeut og klient.
Herefter refereres weekendens mere direkte oplevelsesorienterede indslag i indlæggene
om henholdsvis "Om andre oplevelsesmåder og kommunikationsformer" og "Krop - energi -
massage".

Søndag var på weekenden opsamlings og perspektiveringsdag; men da de indholdsmæssige
opsamlinger er refereret i forbindelse med oplæggene, så er det kun "Evalueringen", som
vi herefter bringer et referat af.

Endelig afrundes temaputtet med dels tre opfordringer til gruppedannelser (kvindegruppe,
mandagruppe og alternativ rådgivnings-gruppe) og dels to personlige beretninger omkring
det, at have været med på weekenden ("Et besøg i løvene hule" og "En efter-weekend tank")

Med håb om at læsningen af temaputtet vil blive ligeså inepi-
rerende, som weekend-seminaret var for os 30, der var med.

Knus fra referat & redigeringsgruppen Susan, Stoffer, Dorte Marie & Jens-Peter

Jeg vil godt på forberedelsesgruppens vegne byde velkommen til dette
seminar om Kritisk Psykologi og om terapi på et kritisk psykologisk
grundlag. Det er enormt rart at det er blevet til noget, og at vi er
blevet så mange. Det lover godt for et videre mere bredt arbejde i
det kommende - nok meget politisk kolde - efterår.

Når der snakkes om terapi på et kritisk psykologisk grundlag, så er det
for det første at snakke om hvordan terapi bestemmes teoretisk, ud-
vikles og gribes i praksis, så det er terapi i brugerens interesse og
ikke i terapeutens, magthavernes eller udbytternes interesser.
Og for det andet at når der snakkes om terapi og kritisk psykologi, så
snakkes der også historie.

Tidligere stod terapi set som isoleret ændring af den enkelte overfor
den marxistiske samfundsvidenskab, der blev - og bliver - set som æn-
dring af de grundlæggende sociale strukturer.

Idag står vi med - i og med at den marxistiske filosofi som videnskab
søges anvendt på studiet af levende væsener - at udvikling af den en-
kelte og af de sociale strukturer må ses og bestemmes og gribes som
den enhed, de i praksis udgør. De kræver nok forskellige teorier, men
de kan ikke rives fra hinanden - hverken i teorien eller i praksis.
Dette betyder at vi nu historisk kan smide en falsk modsigelse væk som
vores teoretiske arvegods: at først må samfundet ændres inden indivi-
det kan ændre sig, eller først må individet ændres før samfundet kan
ændre sig.

At det er en falsk modsigelse - også indenfor terapiens område - må
ses begrundet i, at både individet og de sociale strukturer er selv-
kørende og i gensidig bevægelse og udvikling allerede inden den poli-
tisk aktive, terapeuten eller privatpersonen forholder sig dertil,
hvilket betyder at der kun er een mulighed/vej: at koble sig til og på
den proces, der forløber i forvejen og styrke dennes egenudvikling ved
at støtte de progressive og udviklende træk overfor de hæmmende og be-
begrænsende. Dette i skarp modsætning til, at man stiller sig overfor
eller udenfor - og stiller egne mål op for, hvor det man arbejder med
skal hen; - hvilket er en forholdemåde, som især kendes fra småborger-
skabet - og nu i nyere tid også fra mellemlaget - der med Marx' ord
'prøver at være en syntese mellem kapital og arbejde, men som forbli-
ver en sammensat fejltagelse'.

Netop dette mener jeg er vigtigt i dag at holde sig for øje. Vi må/kan
ikke stille os udenfor, og vi må heller ikke lulle os ind i en mellem-

lagsproblematik, hvor vi tror det er os, der har svaret på fremtiden - så stiller vi os netop udenfor eller over. Vi er kun en del af den, og det kun i den udstrækning vi er forbundet med de bevægende kræfter overalt - i partier, fagforeninger, bevægelser, med nye og gamle (psykologi)studerende, med kæreste-r.

Først da kan vi præge fremtiden i den interesse/retning, som vi på papiret skriver om, og først da fanger vi de reelle problemstillinger for de liv, der skal "tværs igennem .." allehånde undertrykkelsesbarrierer.

Det indtil nu sagte gælder i udpræget grad indenfor det terapeutiske område. Her er den generelle samfundsmæssige undertrykkelse "blot" blevet så bastant for den enkelte, at der mangler muligheder for bare et minimum af håndtag på livssituationen, hvorfor håndtaget og kontakten til egne følelser, tanker og behov flyder ud - for til sidst at blive tabt helt. Man må koble noget af sig selv af - eventuelt hele sig selv som i psykosen - for blot at holde fast på sig selv, holde sig oprejst som organisme.

Det ser nu ud som om denne "organisme" - som enhver "dybdepsykolog" respektfuld prøver at finde mennesket i ved blot at glo på det, lytte "inderligt" til det eller stille sig til rådighed som idealfigur - må ændre sig for at komme tilbage til livet. Glent-glent (for)bliver at DETTE ER LIVET, og at "organismen" er et kønt udtryk for den nuværende stand af fælles menneskelighed, og at ingen vender tilbage før der er noget at vende tilbage til. Dette "noget" er: inden i og indenfor "samfundet" at skabe og tilkæmpe sig samfundsmæssige handlemuligheder - et for klasesamfund altid nærværende og nødvendigt project, men som også viser at terapi er en eklatant selvmodsigelse. Sisyfos har travlt så længe de strukturer, der nødvendiggør terapi som form for social praksis, stadig eksisterer.

Og overflødiggørelsen af disse er en global arbejdspolitisk kamp. Til denne kamp bidrager vi ikke fremadrettet, så længe vi har momenter og følgevirkninger af den udbredte - også for psykologien, og for freudomarxismen gjort til sit grundlag (!) - falske modsigelse, at først må samfundet ændres inden .., eller først må individet ændres inden .., idet denne anskuelsesmåde er udviklingsløs (hvor kommer den bevægende kraft fra ??), hvilket blot spejler vilkårene for den gruppe, som det i praksis er en modsigelse for: småborgeren. Derfor må vi også gøre op med småborgeren i os selv, men i de sammenhænge, hvor det hører hjemme: overalt.

Og bliver vi lidt på de store armsvings niveau, så må vi spørge, hvor

vi finder rettesnore for denne kamp og dette opgør. Det gør vi i praksis, men omvendt er der heller ikke noget 'så praktisk som en ordentlig teori'. Med Lenin kan man sige, at 'sandheden er konkret', men det konkrete er med Mao's ord 'en enhed i mangfoldigheden og fuld af modsigelser', hvorfor de eneste der kan ændre og udvikle det konkrete er de involverede selv. For psykologer - og især terapeuter - betyder dette et opgør med berøringsangsten for de reelle (materielle) livsproblemer, og en styrkelse af det fælles arbejde for at ændre dem.

Med ovennævnte to referencer er de to hovedpolitiske traditioner for den Kritiske Psykologi trukket frem: DKP-ismens ene blomst overfor Mao-ismens looo blomster. Og disse er også trukket frem med det sigte, at jeg mener at der kan læres meget på nuværende tidspunkt ved at holde spændingen mellem disse to traditioner i live og ikke forfalde til den ene eller den anden side: dvs. til begrebet om den objective sandhed som tilhører nogen eller noget - eller til begrebet om at alt er relativt og lige væsentligt. Nok har vi hver vores oplevelse af vores eget liv, men vi deler livsgrundlag med andre. Så det drejer sig ikke om det ene eller det andet. De hænger sammen.

Derfor: når der arbejdes så drejer det sig ikke kun om det fælles tredje - som vi har snakket om i årevis - men om en styrkelse af det fælles greb om det fælles tredje: det sociale liv med hinanden.

Og dette er ikke noget fjernt eller noget der sker på mandag. Det begynder hvert sekund - det er startet - og det er det, der skal videre;

VELKOMMEN.

ET BUD PÅ TERAPIPROCESSEN

Klokken sneg sig hen ad 22 fredag aften før vi havde spist & slået maver - og var klar til at gå igang med at høre og diskutere weekendens første oplæg. Og på trods af (eller måske i kraft af !) dette, skulle det vise sig, at det ikke var heftighed det skortede på.

Hemming havde lavet et oplæg til os, som var en slags sammenkog af hans speciale (jvf. indledningen: "Kritisk Psykologisk teori & praksis ..."). Nu findes der ikke nogen entydig opfattelse af, hvad terapi på grundlag af den Kritiske Psykologi vil sige - dels pga at forskellige erkendelsesplaner er svære at holde ude fra hinanden når praksiserfaringer skal summeres op; og dels fordi teoriens konkrete status for øjeblikket diskuteres kraftigt - så det har bestemt ikke været nogen taknemmelig opgave, som Hemming havde sat sig for! Desværre må det, som vi her præsenteres blive endnu et afkog (i 2. potens); så du må bære over med den noget firkantede fremstilling af de teoretiske/begrebemæssige udgangspunkter for Hennings standpunkter & holdninger.

Det almene udgangspunkt for Hennings overvejelser ligger i en bestemmelse af for det første, hvad der er særligt (i forhold til dyr) ved de menneskelige behov og for det andet emotionernes relation til kognition og handling.

De specifikt menneskelige behov forsøges begrebsliggjort gennem spørgsmålet om produktive behov, der betegner behovet for udvidelse af kontrollen med almene - og dermed egne - livsbetingelser. At dette skulle være noget særligt ved os mennesker hænger sammen med, at vi - i modsætning til dyr - ikke kun tilpasser os vores livsbetingelser, men også passer disse betingelser til os/sslv skaber livsbetingelserne. I vores forsøg på at bemestre de relevante omverdensforhold træder spørgsmålet om emotionaliteten ind i sammenhængen: I menneskets erkendelse af omverdensforholdene ses nemlig emotioner & kognitioner som en dialektisk enhed; idet emotioner på den ene side ses, som helhedsvurderinger af kognitioner af omverdensforhold i relation til egne behov, og på den anden side, som formidling mellem erkendelse og handling.

Ud fra disse almene kernepunkter er det muligt at forstå menneskelig lidelse, som opstående når individet på en gang oplever nødvendigheden af at gribe ændrende ind i egne livsbetingelser (for at udvide kontrollen over disse); men samtidig opfatter, at en effektivering af de handlinger, der vil føre til en sådan bestemmelsesudvidelse samtidig vil føre til trusler mod egen livsopretholdelse (fra magthavernes side).

Denne trussel vil kunne føre til, at man "arrangerer" sig med magthaverne - og derfor bliver sin egen fjende, da man således ikke handler i forhold til egne almene interesser, men ud fra fremmedbestemte interesser. Den psykologiske konsekvens af dette hedder i første omgang "fortrængning" af egen interesse i/nødvendighed af udvidelse af omverdens-

kontrol, for overhovedet at kunne bære den udviklede modsætning mellem kognition og emotion. Denne angstdæmpning gennem en fjernelse fra realiteten - som fortrængninger betyder - er dog kun kortsigtet og må til stadighed reetableres gennem stadig større fjernelse fra den virkelighed, som man opretholder sit liv igennem, hvilket kan medføre forvrængninger, dissocieringer mv.

På baggrund af ovenstående indfaldsvinkel til menneskelig lidelse er det nu muligt for Hemming at udlede noget om terapiens primære funktioner: Disse består for det første i at afklare/erkende, hvori undertrykkelsen af egne produktive behov består, og for det andet at forsøge at opnå en øget kontrol over de lidelsesskabende/-fastholdende betingelser gennem handling.

I og med, at målet er en udvidelse af klientens kontrol over sine livsbetingelser i almene - og dermed egne - interesse; så rejser Hemming samtidig spørgsmålet om, hvorledes dette skal realiseres i relationen mellem terapeut og klient. Men da Hennings materiale væsentligst bygger på Kritisk Psykologiske grundlagstekster - og ikke på f.eks. terapi-protokoller - så må han begrænse sig til at snakke om, hvad det er man må tilstræbe i klient-terapeut forholdet: Lige råderet/handlerum; ikke bruge hinanden som instrumenter for hinandens særinteresser, men som subjekter med fælles almene mål (dog ud fra at anerkende, at klient og terapeut indgår i relationen fra forskellige positioner). Som det senere skulle vise sig, så giver disse "idealer" ikke noget konkret billede af realiseringen af den terapeutiske proces - og det er da netop også i dette skæringspunkt, at vores diskussion skulle tage sit afsæt! Men hvorom alting er, så går Hemming videre med at fremstille, hvorledes han kunne forestille sig "den terapeutiske proces".

Som strategi inddeler han processen i to faser: 1. fase, hvor hovedvægten ligger på en tentativ afklaring af klientens livssituation og overblik over ressourcer (f.eks. socialt netværk, økonomi, egne kapaciteter mm.). 2. fase, hvor hovedvægten ligger på en "taktisk analyse" af, hvordan klienten konkret vil kunne gribe ændrende ind i sin livssituation. Udgangspunktet for arbejdet i begge faser - og for terapiprocessen som sådan - må være klientens aktuelle emotionelle virksomhed, idet emotionerne principielt kan føres hen til de momenter i den konkrete omverden, som de er vurderinger af. Hemming argumenterer her for, at udgangspunktet ikke kan tages i kognitionerne, netop fordi individet ikke kan gennemskue sin situation pga nødvendigheden af at alliere sig med undertrykkerne og den deraf følgende "fortrængning". Modsætningerne mellem individets behov og fremmedbestemte handlinger genspejles på forskellig vis i individets emotionelle befinden, hvorfor det er her, at man må gribe fat.

Til problemet om, hvorledes man kunne forestille sig, konkret at gribe fat, rejser Hemming nu spørgsmålet om anvendelsen af terapeutiske teknikker. Hemming fremstiller tre teknikker, som han mener er anvendelige: erindringsarbejde, øvelser omkring nærhed/afstand til intense oplevelser og udvikling af handlestrategier. Her vil vi dog begrænse os til at beskrive, hvorledes man indenfor en Kritisk Psykologisk referenceramme kunne forestille sig at lave erindringsarbejde.

Indfaldsvinklen til overhovedet at snakke om erindringsarbejde er, at det selvfølgelig

er individets aktuelle livsproblematik, som er udgangspunktet; men i det omfang, at forhold fra fortiden synes at have en funktion i klientens aktuelle måde at forholde sig til sin livssituation på, må de inddrages. Klienten må indtage en konkretiserende erkendelseindstilling, hvor han koncentrerer sig om at retrocipere, hvordan lidelsestilstanden har sat sig igennem i konkrete situationer/episoder. I modsat fald fører erindringerne til en endeløs række af forklaringer og bedrøvelige tanker. Til dette erindringssarbejde må klienten have aktiv støtte, da erindringerne er selektive. F.eks. kan terapeuten opfordre klienten til at fokusere på konkrete aspekter af forhold i den erindrede situation (farve, lugt, sted, tid, motiver mm.). Ved tøven, usikkerhed og modsigelser må aspektet underlægges en ny undersøgelse.

Erindringerne fortæller noget om klientens måde at forholde sig på i den givne situation. Og ved således at afklare uoverensstemmelser mellem på den ene side de subjektive handlebegrundelser/objektive handlebetingelser i den tidligere episode (f.eks. i barndommen) og på den anden side den aktuelle livssituation, kan klienten måske afklare om han afholder sig fra at handle i bestemte sammenhænge, fordi han tidligere - under andre betingelser - har oplevet sit eksistensgrundlag truet, men hvor eksistensstruslen ved nærmere undersøgelse ikke mere er til stede.

Oplægget afrundes nu med at springe til et andet plan - nemlig til spørgsmålet om forholdet mellem terapi og politik. Det centrale er her, at når man arbejder terapeutisk ud fra den røde tråd, at tage stilling for klienten og mod undertrykkerne i forsøget på at forandre betingelserne i almen interesse, så udsættes man også selv som terapeut for sanktioner. Derfor er forholdet terapi-politik netop ikke et "enten-eller", men et spørgsmål om et nødvendigt - for klienten og terapeuten - både-og!

DISKUSSION AF HENNINGS OPLÆG.

Efter dette meget omfattende oplæg, der jo berører mange ting på flere niveauer, forsøgte vi at få greb om diskussionen ved i første omgang at kaste alle de spørgsmål, som vi sad tilbage med, ud i lokalet. Typisk var det, at de alle stort set handlede om forbindelserne mellem de abstrakte begreber og den konkrete praksis. Typisk var det også, at det ikke just var enighed, der prægede billedet hin sen fredag aften.

For dig, som ikke var med på weekenden, kan referatet af diskussionen måske (derfor) synes lidt uigennemskuelig - men det var diskussionen også for os (!). For at få lidt hold om det, vil vi forsøge at begrænse os til at trække de forskellige standpunkter frem og ikke søge at afklare dem i forhold til hinanden. Dette også for at åbne debatten.

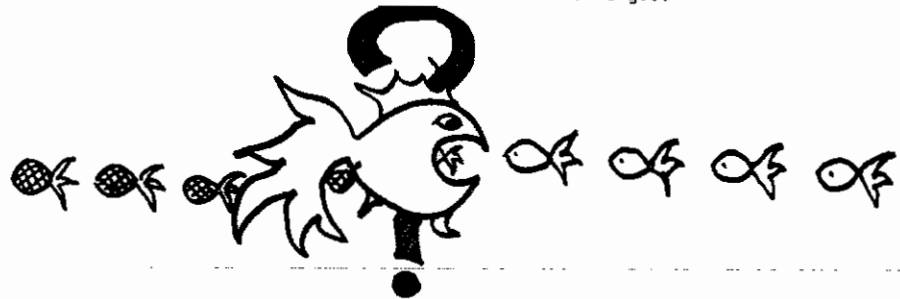
Oprømsningen af spørgsmål udkrystalliseredes i diskussion af to kernepunkter: for det første spørgsmålet om, hvorledes det er muligt at lade den terapeutiske proces tage sit udgangspunkt i emotionaliteten, hvis emotionerne er "skubbet væk"? og for det andet spørgsmålet om, hvordan man henholdsvis bestemmer & anvender de fælles interesser mellem terapeut og klient?

I diskussionen af den terapeutiske proces's udgangspunkt, var der nogle som fremhævede, at hvis emotionerne var skubbet væk eller fordrejede, så ville et udgangspunkt her måske komme til at ligne et geotalpsykologisk standpunkt, hvorfor det nok ville være mere rimeligt at tage sit udgangspunkt i en analyse af de kognitive aspekter ved selve problemsituationen. Hertil blev der svaret, at det var rigtigt, at det ikke var muligt at finde ud af, hvad emotionerne var vurderinger af, hvis de var uklare eller diffuse, men at det ikke desto mindre, var det eneste sted, som man kunne gribe fat, hvis man ikke ville køre nogle ting ned over hovedet på klienten. Ud fra dette standpunkt mente man, at det var muligt at inddrage teknikker i den terapeutiske proces, til at klargøre/tilspidse emotionaliteten - og således ad denne vej gradvist udvikle den fælles artikulering af problemsituationen.

Også i diskussionen af bestemmelsen og anvendelsen af de almene fælles mål/interesser mellem terapeut og klient fremtrådte to lignende standpunkter: Det ene gik på, at man kunne bestemme de almene mål, som en slags etiske regler og anvende disse i den konkrete terapi som henholdsvis målestok for hvor langt man var kommet og perspektiveringsredskab. Ud fra det andet standpunkt drejede det sig om "at se det almene i det konkrete", hvorfor de fælles mål & interesser måtte findes i selve situationen mellem klient og terapeut. Betydningen af de almene mål var her ud fra et spørgsmål om, at de udgjorde den skridtvise fælles artikulering af de fælles interesser/problemsituationen, som den udviklede sig i løbet af den terapeutiske proces.

I disse to diskussioner, som vi her har opregnet standpunkterne i, rejste der sig selvfølgelig en masse spørgsmål, som vi ikke engang nåede at afklare så langt, at bestemte synspunkter tonede frem. Alligevel skal nogle af dem nævnes her: Hvis vi skal tage udgangspunkt i emotionaliteten, så bliver det vigtigt at tage stilling til spørgsmålet om "overføring" - hvordan kan vi forstå "overføring"? Forudsætter Hennings ideer meget "fornuftige" klienter, da de jo skal kunne "tage imod fornuft"? Hvor langt kan man komme ved blot at snakke? Hvor langt kan man komme indenfor terapirummet? Hvilken rolle spiller de institutionelle rammer?

Som du kan se, så kom vi langt omkring - uden dog på nogen måde at nå til særlig stor afklaring. Men det var heller ikke meningen. Denne første diskussion på weekenden skulle også kun animere & inspirere. Alligevel var vi dog enige om bestemte grundlagsforhold: Bl.a. at psykisk lidelse er en konsekvens af at være tvunget til at skulle forvalte sit liv under og igennem fremmedbestemte livsbetingelser - og hvorledes vi livshistorisk lærer at gøre dette, var netop temaet for den næste dag...

ER KRIT. PSYK. EN MANDPSYKOLOGI?

Temaet for lørdagsn hed "opdragelse til fremmedbestemthed", et undertema til det overordnede "terapi". Anne og Kirsten havde lavet et skidegodt oplæg: Skal køn være en eksplisit psykologisk kategori i den Kritiske Psykologi (KP)? Oplægget var også ret langt så I får lige nogle af hovedpunkterne.

Oplægget tog udgangspunkt i KPs forskellige bud på hvad samfundsmæssiggørelse og udvikling er for menneskene - og satte spørgsmålstegn ved om kvindernes udvikling i KP bliver sat lig menneskenes eller om kvindesker blot bliver glemt. I KP kører den såkaldte Opfer-Täter-diskussion, som går ud på at man ikke kun må forstå undertrykte som ofre, men også som medansvarlige for deres egen undertrykkelse. Den diskussion bruges bl.a. til at afdekke kvinders udviklingsmuligheder. De to hovedfigurer i diskussionen hedder Frigga Haug og Uta Holzkamp-Osterkamp. Frigga siger sådan ca, at kvinder i deres udviklingsproces lader sig friste af løftet om social sikring (forsørgelse, tryghed) til at give afkald på de udviklingsmuligheder, mænd/drenge i højere grad bliver ansporet til at gribe. Dette sker p.g.a. kvinders funktion i samfundet men det sker altså også med kvinders medvirken. De giver i et eller andet omfang frivilligt afkald på udvikling.

Når Frigga kommer frem til denne tese, sker det dels som en konsekvens af KPs almene bestemmelse af mennesket som i sin kulturhistoriske arv bærende et helt grundlæggende behov for udvikling og samfundsmæssiggørelse (en nødvendighed for samfundets videreførelse), og dels på baggrund af KPs bestemmelse af, hvad udvikling og samfundsmæssiggørelse så er.

I KP ses individet som på en gang formet af CG medskaber af de samfundsmæssige betingelser. Denne proces forløber livet igennem. I starten af livet henter barnet hjælp fra de voksne til både at tilegne sig og påvirke sine omgivelser i overensstemmelse med sine behov. Og her er det vigtigt at barnet føler sig sikker og tryk ved forældrene og deres udviklingsstøtte. Det kan kikke: forældrene kan fx friste barnet til udviklingsafkald ved at "true" med følelsesmæssig tilbagetrækning, måske for at tilfredsstille egne kortsigtede interesser i afhængighed, symbiose etc. Nå, ungen må altså lære sig nogle såkaldt produktive færdigheder for at kunne deltage i og påvirke sine omgivelser. Frigga underretter som en forudsætning også for kvinders selvbestemmelse som mennesker, at de udvikler disse produktive færdigheder og deltager i det samfundsmæssige arbejdsliv; som jo i vort samfund er erhverv eller udearbejde i en eller anden forstand/samfundsmæssigt organiseret arbejde. Frigga siger videre, at det kan kvinder også fint gøre nu, da vi både har abort, prævention og mælkepulver og vi derfor ikke behøver være slaver af vores biologi.

Men alligevel ser det ud til, at der "kommer noget privat imellem" når kvinder skal ind på arbejdsmarkedet. De hæmmes af deres forankring i reproduktionen, de går ofte lige ind i ægteskabets og moderskabets fælde. Og her kommer så tessen om det frivillige afkald på baggrund af den fristelse til social sikkerhed, som i det kapitalistiske patriarkalske samfund lægges ud til kvinder for at de skal udfylde deres reproduktive

funktion. (Dette er ^{fremstillet} absolut firkantet og forkortet selvfølgelig). Konflikten manifesterer sig i kvinders personlighedsstruktur, og det bliver derfor vigtigt for kvinder at tilægge sig en ny personlighedsstruktur, dvs nye orienteringsmønstre, andre følelsesbearbejdnings- og lign. Dette er sejt men nødvendigt arbejde, siger Frigga, hvis kvinder skal blive i stand til at tage subjektive interesser i egen hånd.

Ute er uenig med Frigga! Ute mener, Friggas teori gør den enkelte ansvarlig for sin udviklingsløshed uafhængigt af de samfundsmæssige betingelser, og gør det hele til et indre anliggende. Man kan ikke ændre sig før man ændrer samfundet, siger Ute. Og Frigga kommer til at stå for "man kan komme frem hvis man vil ideologien". Ute mener ikke, udearbejdet i dets kapitalistiske form er en garant for individuel udvikling. Desuden tager kvinderne bare arbejdet fra mændene og begrænser børnenes udvikling (Wauw!). Ute siger, Frigga er faldet for den mandlige fremmedbestemte udviklingstype, og fejlagtigt ser den som vejen for kvinder.

Kirsten og Anne fremdrog det oplagte i at kritisere Frigga for at ville have kvinder til at udvikle sig som mænd, men stiller spørgsmålet om der er nogen anden vej end gennem produktionen! Et praktisk og et teoretisk spørgsmål til KP!

Utes kritik synes umiddelbart overbevisende:

- selvfølgelig skal kvinder ikke udvikle den samme "oppustede" selvforståelse som Ute mener mange mænd har,
- selvfølgelig skal kvinder ikke gøres ansvarlige for deres egen udviklingsløshed,
- selvfølgelig drejer det sig ikke om at omopdrage sine følelser kun.

Men man kunne jo spørge om ikke Uts forholder sig konfliktfornægtende til kvindespørgsmålet? Ute foretager et argumentationsteknisk kneb. Hun bruger nemlig de kapitalistiske mænd til at argumentere mod en bestemt retning af kampen mod kapitalismen, nemlig den del der er rettet mod patriarkatet. Dvs at Ute opererer med køn, uden at operere med køn som vigtig kategori. Klassedelingen er en deling blandt mænd.

Hvad skal kvinder egentlig gøre? Hvilke handlemuligheder er der for kvinder iflg Ute? Skal kvinder engagere sig i klassekampen og håbe, der falder lidt af til dem?

Vi er så tilbage: universaliserer den KP mandligheden og sætter den lig menneskeligheden? Friggas arbejde tyder på det, men modsiger Utes kritik det??? Altså skal køn være en eksplisit psykologisk kategori i den Kritiske Psykologi???

Og disse var så spørgsmålene til gruppearbejdet:

Er det rimeligt at forstå og opfatte væsentlige dele af den kvindelige udvikling som afkald? (herunder også den der har moderskab som mål)?

Forestiller man sig terapeuten har dette som udgangspunkt - hvad vil det da betyde for den måde han griber terapien an på?

Hvordan kan man overhovedet lave en terapi på "KPs" grundlag for kvinder, der er solidarisk, og gør kvinders udvikling som subjekter til mål og middel?

Den traditionelle psykologi har ikke set kønnet som social eller økonomisk kategori, men udelukkende som biologisk (dette gælder basalt også Freud). Den Kritiske Psykologi

operer heller ikke eksplicit med et socialt eller økonomisk køn (altså det at kvinder samfundsmæssigt set merarbejder i den forstand at de ikke alene reproducerer sig selv + børn, men også mænd, en indsats der gør dem til debbetarbejdende i samfundsmæssig betydning og bogstaveligt/praktisk; der laves et merarbejde som nogen profiterer på). Er det derfor Opfer-Täter-diskussionen er som den er?

Kan man have en dialektisk materialistisk samt historisk funderet psykologi, der ikke tager betydningen af køn op som en af sine væsenskriterier for det der kendetegner udviklingen af det specifikt menneskelige?

DISKUSSIONEN:

Vi gik i blandede grupper, og mange steder blev det et problem, at de to køn gensidigt havde svært ved at anerkende og prioritere hinandens særinteresser, og diskussionen strandede i nogle grupper på dette. Vi diskuterede mænds undertrykkelse (!): afkald på tæthed, intimitet o.lign; om de to køns undertrykkelse kan sidestilles og opfattes som gradforskelle (hvilket ville medføre at kampen skal føres fælles herfra) eller om det er to kvalitativt og kvantitativt (både kapitalistisk og patriarkalsk) forskellige undertrykkelsesformer, der kræver hver sin kamp.

Det blev fremført at mænd har kortsigtet interesse i kvinders undertrykkelse, og at kvinder derfor ikke tror en skid på et ærligt emotionelt motiveret engagement fra mændenes side i en fælles kamp mod kønsroller (jfr denne kamps prioritering i politiske sammenhænge bredere set). At det derfor også er nødvendigt med en kvinde-psykologi med kategorier til at begribe denne særlige undertrykkelsesforms dynamikker og psykiske manifestationer med samt muligheden og perspektivering af ophævelsen deraf. Nogle mænd talte om nødvendigheden af en tilsvarende mandepsykologi, hvortil kvinderne svarede at det jo er det der overhovedet eksisterer. Det mente mændene ikke, så de nedsatte en mandepsyk.-gruppe - og indkaldelse dertil senere i temaputtet. Vi blev selvfølgelig enige om, at vi alment har fælles interesser, og på lang sigt må mødes og kæmpe samme kamp.

- Så kom vi til det med KPs samfundsmæssiggørelsesbegreb og kvinderne der blev væk, hvor bl.a. følgende standpunkter kom frem:
  - Kvinders udvikling ind i reproduktionen kan ikke ses som afkald, men må ses som en særlig form for udvikling. Afkaldsbegrebet forudsætter, at der findes en facitliste for udviklingsresultater, og det er en gal måde at opfatte udvikling på. Det må dreje sig om "afkald" i.f.t. egne mål. I mænds samfundsmæssiggørelse ligger også afkald på udvikling, fx når de dropper reproduktionens udviklingsmuligheder.
  - Når man taler om moderskabet som afkald, handler det måske snarere om, at vi må arbejde hen mod mere udviklende måder at have moderskab på.
  - Har Ute overhovedet nogle handleanvisninger? (Frigga har jo). Utes bestemmelser er så altså, at de er svære at anvende konkret. Det må være nødvendigt med kønsspecifik-

ke udviklingsstrategier under patriarkatet og kapitalismen. Dvs at operere med køn som kategori i teorien. KP mangler "noget overskridende", nogle utopier, nogle strategier til, hvordan vi fx i fremtiden skal leve udviklende med børn. Er børnehuse med afsat arbejdskraft fx en vej frem? Eller skal mænd og kvinder leve hver for sig med hver deres børn, eller hva'?

- I vort samfund er det i produktionen den samfundsmæssige indflydelse ligger, Men eksperimenterne og ændringerne ligger i reproduktionen.

- I virkeligheden reproducerer kvinder ikke kun, de producerer! Moderskab, omsorgsarbejde og alt det, der oftest kaldes reproduktion, kan faktisk betragtes som samfundsmæssigt grundlæggende produktion. Uden den intet samfund! Vi kunne bytte begreberne om, så produktionen uden for hjemmet ansås for at være reproduktion. Når vi tænker teoretisk, må det være en nødvendighed at denne grundlæggende produktion (børneomsorg) indfanges i kategorier. Ellers formidler teorien en selvmordskultur.

- Når måden at producere på i vort samfund fører til at vi ikke føder børn, så er produktionen på længere sigt destruktiv.

- Der er en konflikt mellem de kort- og de langsigtede interesser m.h.t. børneomsorg. Vi tenderer selv at støtte destruktiv, fordi den er den mest realistiske kortsigtet i vort samfund. Moderskab som virksomhedsform prioriteres ikke samfundsmæssigt - og denne fejl går altså igen i KP.

- I dette samfund tænkes der kortsigtet og individuelt. Derfor fremstår moderskab/faderskab som afkald. I andre kulturer og i tidligere tider i vores egen, tænkes/tænkes i artens videreførelse, man var selv kun et led i slægtens, kulturens udvikling. Der havde/har børneomsorg en anderledes placering.

- Måske handler det om, at begribe både produktion i gængs forstand og reproduktion som nødvendig samfundsmæssig produktion og dermed forstå begge kønsroller som indelbærende afkald på dele af samfundsmæssiggørelsen. Perspektivet kunne så være at tilegna sig den del han/hun ikke har, uden dermed at give afkald på den anden del. Men i processen kommer vi op mod det problem at den samfundsmæssige magt og indflydelse aktuelt ligger i den gængse produktion. Magten i reproduktionen er mere langsigtet. Disse var ordene og længere nåede vi altså ikke, desværre... Vi endte ikke med nogen entydig konklusion men med en række åbne spørgsmål. HVIS køn skal være en eksplicit kategori i teorien, skal den så være det både på det sociale, økonomiske niveau og på det almen niveau, og i hvilken relation skal den i givet fald stå til den samlede bestemmelse af mennesket? Vi var enige om, at diskussionen må fortsættes! Hvad den sandelig også allerede blev under den efterfølgende frokost.....

Efter en velfortjent pause, hvor vi spiste en lækker frokost, gik vi tilbage i opholdsstuen for at høre det tredje oplæg fra Jan Andersen og Kuno Sørensen om emnet: forskelle og ligheder mellem opdragelse og terapi. Deres baggrund for at tale om emnet er en socialpsykologisk opgave om modsigelser i progressive forældres børneopdragelse (et udsnit heraf kan læses i Indput nr. 16, 5/5-84 ell. du kan købe deres opg. i Bogskabet).

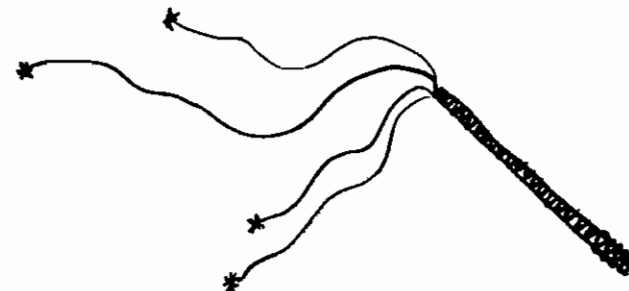
Deres tanker med at drage paralleller mellem opdragelse og terapi var flg: som mennesker i et borgerligt samfund er vi i vores tanker og handlinger i en vis grad indfanget i borgerlige tankeformer og måder, hvorpå vi forholder os til omverdenen. I børneopdragelse resulterer dette i, at forældre på trods af progressive mål for opdragelse presser fremmedbestemte krav ned over børnene, og herved i større eller mindre grad undertrykker deres subjektivitetsudvikling, deres udvikling af et emotionelt handleberedskab og deres muligheder for at forfølge egne mål og interesser.

Spørgsmålet er så, om de samme undertrykkelsesforhold finder sted i terapi mellem terapeut og klient: formidler vi som terapeuter er krav om, at klienten underlægger sig vores "rigtige" forståelse af problemerne ell. i hvor høj grad foregår problemafgrænsningen ud fra klientens præmisser/interesser? Hæmmer vi klientens udvikling imod øget handleberedskab ved at manipulere bestemte udviklingsmål og indsigter igennem (fremmedbestemte krav)?

Formålet med at drage paralleller til den borgerlige opdragelsesform var, at vi som terapeuter herved kunne blive mere bevidste om vores restriktive forholdemåder overfor klienters indsigt og mål. Som udgangspunkt for den efterfølgende diskussion fik vi et skriftligt oplæg i form af en oversigt over præmisser for en borgerlig opdragelse skrevet af Klaus Holzkamp. I oplægget havde Jan og Kuno byttet h.h.v. forældre/barn ud med terapeut/klient, hvilket virkede som en go' provokerende igangsætter for diskussionen.

OPLÆG: LIGHEDER MELLEM OPDRAGELSE OG TERAPEUT ?

- 1) Terapeuten fremfører overfor klienten samfundsmæssige krav vedrørende bestemte evner, færdigheder og holdninger, som klienten i første omgang hverken kan eller vil opfylde og ej heller kunne ønske at opfylde.
- 2) Den terapeutiske opdragelse af klienten gennem terapeuten består derfor af "foranstaltninger" igennem hvilke klienten bliver istand til og villig til at opfylde de førnævnte krav.

3) Terapi medfører derfor uundgåeligt altid en magtudøvelse af terapeuten overfor klienten, som først kan reduceres i den grad klienten lærer at gøre det, som er nødvendigt og nyttigt (dvs. det som i terapeutens forståelse er samfundsmæssigt nyttigt og nødvendigt).

4) Tvang (i givet fald tillidsfuldt) og magt (så meget som nødvendigt, så lidt som muligt) kan reduceres i den grad klienten har overtaget de formidlede værdier, færdigheder og holdninger som sine egne.

5) Det, som kan problematiseres, er ikke tilstedeværelsen af denne forståelse af terapi, men måden den gribes an på, altså om måden er demokratisk eller autoritar, om der opstilles for små eller for store krav, om terapeuten er venlig, tillidsfuld eller lignende overfor klienten.

En sådan terapeutisk forståelse/holdning indbefatter samtidig nogle mål:

- 1) Terapeuten kender målene, som skal forfølges i terapien, og ved tilsvarende hvordan de virker på klienten.
- 2) Terapeuten forsøger om muligt at formidle nødvendigheden af målene til klienten, så denne ved indsigt i deres berettigelse og nytte kan medinddrages i en accept af det gavnlige i målene.
- 3) Hvis det på grund af klientens manglende udviklings(indsigts)niveau ikke er muligt at formidle denne indsigt, så må terapeuten gennemsætte terapimålene også mod klientens modstand, og dermed sikre de langsigtede interesser for klienten, ved at være stedfortræder for den indsigtfattige klient. Dette retfærdiggøres af, at klienten senere ved højere indsigt-niveau vil acceptere disse mål og interesser som værende egne og måske ovenikøbet være taknemmelig og lignende overfor terapeuten.
- 4) De forskellige "mål" i terapien bliver problematiseret, men ikke det at sætte målene i det hele taget. Hvis man er venstreorienteret vælger man istedet "progressive mål": "Terapi til" demokratisk indstilling. "Terapi til" at erkende egne interesser, etc.

I opsamlingen efter gruppediskussionen kom vi ind på følgende sider af emnet:

Først talte vi om, hvordan processen med at afgrænse målet for terapien kan finde sted således, at klienten sikres mest mulig indflydelse herpå. For at undgå at begrænse klientens udvikling ved at terapeuten mere eller mindre manipulerer klienten til at overtage sine mål og indsigt er det nødvendigt at tage udgangspunkt i- og styrke de subjektive handlemåder.

Det er ikke nok med en analyse af klientens problemkompleks og af de objektive mål for terapien. Det er også nødvendigt med en analyse af klientens subjektive handleformåen, hvorefter terapeuten og klienten i fællesskab arbejder henimod de objektive mål. Undlader terapeuten denne analyse ender terapien i manipulation.

Herefter talte vi om, hvorvidt vi kan undgå at foregribe de indsigter og mål, som klienter "gerne skal nå" - f.eks. når terapeuten oplever utålmodighed med klientens erkendelse og udvikling. Når terapeuten mange gange har arbejdet med den samme "type" klient/problemer kan oplevelsen af utålmodighed nemt indtræffe, og det kan være svært at give klienten den nødvendige tid. Utålmodighed resulterer nemt i manipulation med klienten og fastholder terapeuten i ikke at kunne se nye sider ved "velkendte" problematikker. Følelsen af utålmodighed må ses som værende udtryk for, at der er sider ved klientens emotionalitet og forholdemåde overfor sine livsbetingelser, som terapeuten har overset ell. ikke indarbejdet i sit mål for terapien.

En måde terapeuten kan komme ud over sin fastlåsthed i velkende problemer hos klienter er at bruge sin almenviden til at efterprøve, hvorvidt den stadig gælder i forhold til en konkret klient: dvs. ikke at søge efter ligheder mellem hidtidig praksis og den konkrete sag, men søge efter forskelle for at udvide sin almenviden og specielt for at få fat på det særegne og enkelte i klientens liv.

Oplæggets karakter lægger op til at snakke ud fra egen erfaring med terapeutrollen, hvilket også var tilfældet i de fleste grupper. Det er derfor svært at referere mere fra disse diskussioner.

En udløber af diskussionen var en kort, men spændende snak om betydningen af det følelsesmæssige engagement i professionelt psykologarbejde. Hvad betyder det følelsesmæssige engagement for terapi, og kan vi være "gode" terapeuter med en begrænset involvering i klienterne? Det var spørgsmål, der var oppe og vende i forbindelse med, hvilke begrænsninger, der er i at være professionel med et stort sagspres og med konflikten mellem at udføre et godt psykologarbejde og samtidig beskytte sin egen arbejdskraft for ikke at "køre ned" på arbejdet. Vi talte om, at emnet kunne tages op på et senere seminar.

OM ANDRE OPLEVELSESMÅDER OG KOMMUNIKATIONSFORMER.

Kalle og jeg (Anne Maj) skulle stå for seminaret fra lørdag kl.16 - ? og vi ville love noget, ikke bare snakke. Vi havde bl.a. følgende replikskifte:

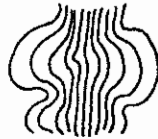
- Får vi dem mon til det? Gider de overhovedet være med til noget hvor vi ikke skal diskutere?
- Ellers må de gå en tur og love aftensmad til os, vi laver det med de som har lyst!
- Ha, så sidder vi tilbage med tre som tør tegne, og en enkelt exhibitionist som tør smide tøjet og være med til at lave massage....
- Det kan også være vi blir overraskede og alle vil være med, selvom de er psykologistuderende....

Vi blev overraskede. Lørdag eftermiddag på slaget 16 lå alle seminarets deltagere på soveposer i pejsestuen og sloppede af, ventede på at gå igang med farverne. Jeg startede med at sige lidt om vore forskellige "sprog" (tale, billede, gestus, rytme, etc.) fælles materielle grundlag i nødvendigheden af at høste og viderekommunikere forskellige erfaringer. Med udgangspunkt i den samme virkelighed er vore forskellige sanser grundlag for udviklingen af vore forskellige "sprog". Talens sansemæssige grundlag er hørelsen, nødvendigheden af at opfatte, differentiere og videregive hørte erfaringer. Talens medium er tiden og strukturen dermed lineær. Billedernes sansemæssige grundlag er synet, nødvendigheden af at opfatte, differentiere og videregive sette erfaringer. Billedets medium er rummet (subsidiært "fladen"), strukturen er syntetisk/alt-i-eet, flere lag på hinanden, billedet er abstrakt-sanseligt og kan formidle følelsesvished. Andre af de forskellige "sprog" blev ikke behandlet da vi jo netop skulle lave billeder og er vant til at tale.

De to "sprog" dækker eller rummer forskellige oplevelses- og erfarings-sider af vores liv. Derfor supplerer de hinanden og kan ikke bare erstatte hinanden. Dette ses tydeligt i det historisk udviklede skel mellem "videnskab" og "kunst". Dette skel har efterhånden nærmest fået karakter af modsætning p.gr.af den somfundsmæssige udvikling og den dermed særlige måde at bruge hhv. det ene og det andet "sprog". Skellet er ikke en udviklingsmæssig nødvendighed, fx. er de kinesiske skriftegn en sammensmeltning af billede og symbol, og en æstetisk vurdering af tegnet som billede har også indholdsmæssig betydning. I forhold hertil er vore bogstaver blot symboler, ikke billeder. Disse tanker er spundet frit efter André Leroi-Gourhon: "Hand und Wort", Suhrkamp 1980.

Efter dette oplæg blev seminardelegerne bedt om at fjerne de dejlige bløde soveposer og sætte sig på gulvet med papir og farver. Tegneinstruktionerne var disse fire, som er et udsnit af et forløb som Hanne Hostrup Larsen har udviklet og beskrevet i bogen: "Tegneterapi i neurasebehandling", Dansk Psykologisk Forlag 1979.

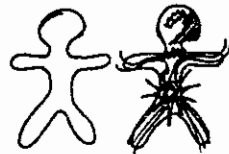
Den første øvelse er stregtegning, materialet er hvidt papir og en farve. Instruktion: tegn en lodret streg, se godt på den. Over- og underdriv dens ujævnheder med nye streger på begge sider. Når du synes om den samlede form, så stands.

Anden øvelse er åndedrættestegning, materialet er hvidt papir og forskellige farver. Instruktion: tag en farve i hver hånd, slap af foran papiret, tegn med begge hænder samtidig, styret af åndedrættet.

Disse to øvelser startede jeg med for overhovedet at få gruppen igang med at tegne, det går som regel lettest ved at give ret bundne opgaver, og for at få forbindelse mellem kropsoplevelsen og billedarbejdet.

Tredie øvelse er associationstegning, materialet er hvidt papir og alle farver. Instruktion: tag en farve i venstre hånd (venstrehåndede bruger højre) - tegn hvad hånden vil, stands når du har en struktur på papiret. Se på det tegnede - hvis du genkender noget, så tegn det færdigt, digt videre på hvad der kommer frem.

Fjerde og sidste øvelse er indre skemategning, materialet er hvidt papir og farver. Instruktion: tegn omridset af et menneske. Slap af - mærk hvad der sker i din krop. Se det i billeder - hvor er energierne, hvor er kroppen levende/død, kold/varm, tom/fuld? Tegn det i dit menneske.

Associationstegningen viste noget om hvor meget af os selv vi kan udtrykke i billedet og derefter blive bevidst om - og giver en oplevelse af hvorfor/ hvordan billedterapi kan virke så stærkt/godt. Den indre skemategning brugte jeg her for at få en koncentration om og oplevelse af kroppen med, dels i fh.t. billedet, og dels som en overgang til arbejdet med massage.

Resultatet af arbejdet var dels en intens koncentreret arbejdsstemning, og dels et vældigt og rigt materiale i alle billederne. Vi havde kun kort tid og kunne derfor ikke bearbejde de enkelte billeder, men måtte nøjes med en utilfredsstillende kort runde, hvis formål var at få alle til at formulere sig i tale om det de havde udtrykt i billede. Mange gav senere udtryk for at have fået en del ud af at lave billederne selvom de ikke blev bearbejdet.

Efter en kort pause hvor vi intensiverede opvarmningen af rummet gik Kalle igang med at instruere i kropsbevidsthed, massage og healing.

Anne Maj.

KROP - ENERGI - MASSAGE

Vi gik nu videre til at arbejde direkte med os selv og hinanden som medium. Skønt at det kunne foregå i et forum som dette. Der var mange vibs på efter tegneøvelserne, tiden var knap. Men vi kom alligevel godt og stille igang. Det foregik i to trin: a - først nogle energiøvelser for alle og een i gruppen, og dernæst b - massage parvis.

a - afslapning, fokusering og centrering.

Øvelser med energi er i store træk at stille sig ind på hinanden på bestemte måder ved at lade ens opmærksomhed følge bestemte instruktioner/skemaer, og så være opmærksom på, hvilke oplevelser, der strammer igennem een.

Vi brugte forskellige øvelser - "energiorklen", "at finde sit center", "at finde sin kontakt med sig selv", "kontakt med en anden (modpol)" - som, selv om de er meget simple, vil være for omfattende at beskrive. Derfor kun lidt om baggrunden og om formålet med dem.

De sigtede mod at få een til at være sig sig selv i den fælles situation med hinanden - modsat det ret almindelige: at ens opmærksomhed - af vane, stivhed, stres, frygt/angst - bindes i noget udenfor selve situationen. Det kan være frygter for at blive fyret fra sit job i morgen, dårlig samvittighed over noget forgangent gjort, frygt for at de andre ikke kan lide mig, hvis jeg viser andre (skjulte) sider af mig osv osv. Alt sammen reelle livsforhold, hvor det vil være muligt her-og-nu at gribe ind i forhold til nogle, medens der i forhold til andre ikke umiddelbart her-og-nu er nogen selvbestemmelsesmulighed. At være - eller være til stede - er ikke at negere disse livsforholds betydning, men nærmere at trække ^{tilbage} de momenter af selvbestemmelsesmuligheder for ens eget liv, som er forlagt til at andre må gøre noget, før jeg selv kan handle.

Billedet på dette er at sidde og vente på at en (bestemt) anden skal finde på at ringe til een - vente-vente; har den anden glemt mig, sorg, irritation; vente-vente, er den anden ligeglad med mig, vrede, gråd, vente-vente .. - i stedet for enten selv at ringe, hvis det er muligt, eller droppe at lade sin opmærksomhed have denne ståen-til-rådighed som akse qua det at skifte virksomhedsform. Formålet med øvelserne er så at sige at tage de følelser - som er virksomme for een - på sig: at få fortidsgjorte handlinger, fremtidsfrygten eller - nysgerrigheden samt forholdet til de tilstedeværende andre og andet koblet sammen til en helhedsmæssig vurdering af her-og-nu-situationen. Hvordan har jeg det egentlig: stresset af .., frygt over .., glad over .. - og så lade sin krop fyldes med følelsen. Øvelserne har den kritiske brod i sig, at der kan stilles spørgsmål ved den personligisering af livsbetingelserne, som klassesamfund tendentielt tvinger ens virksomhedsform ind i.

Disse øvelser mundede ud i - med lukkede øjne og gennem anvendelsen af hændernes følelser - at finde en anden kammerat, som man havde lyst til, brug for eller så en udfordring i at få massage af. Dva at finde sammen omkring en fælles kontaktdimension. Og dette uden at falske hensyn (også over for sig selv!), spil og facader, som ofte er en så virksom (og ubevidst) del af een, at det er uklart hvad det egentlig er det drejer sig om, var det bærende i fællesheden med den anden.

b - energi og massage.

Da der var dannet "par" gik vi videre tilselve massagen. Først en indledende snak/fortælling, en demonstration og så parvis massage. Tidspresset gnavede, og hvad der egentlig kræver flere weekender, skulle overståes på et par timer. Det gik derefter - men også rart. Uhm.

Den indledende snak handlede om kropsmassage og/eller healing. Der er mange teorier herom - næsten hver subject sin - men der er også nogle fællestrek. Meget generaliseret kan det siges, at der til grund ligger, at mennesket opfattes som et energifelt, der kan deles op i to energisystemer: et vertikalt energisystem med 7 energiomsætningspunkter (chakra), og et horisontalt energisystem med 3 niveauer (et yderste niveau udenfor kroppen, et mellemniveau som udgøres af huden og et inderste niveau som udgøres af væv, muskler, indre organer mv) Under begrebet healing forstås idag primært arbejdet med de 7 chakra i forhold til energierne udenfor kroppen (det der almindeligvis forstås som aura). I de sidste par år er der sket et skred, mange healere arbejder nu også med mellemniveauet, dvs går ned i forhold til huden. Fra den anden side er der fysioterapien, som kun arbejder i forhold til det inderste energiniveau - og her kun i forhold til musklerne, som søg opfattes som mekaniske størrelser ala bilfjedre.

Princippet i massage - om det så er den spirituelle healing tradition eller den mekanistiske fysioterapi - er at opløse spændinger, blokkeringer eller ubevidste forhold, der forhindrer menneskets energifelt i at være/komme i ligevægt. Energifeltet kan være skævt, energi klumper sig sammen nogen steder og der er energiuunderskud andre steder. Kort sagt: (lives)energien strømmer ikke frit. Hvis man har det meget af helvede til, så vil det energimæssigt set udtrykke sig ved, at der bygges flere - men autonome - energisystemer op, som på den ene side sikrer at man ikke skvatter sammen, men som på den anden side tilstedelighed er unddraget ens bevidsthed, undtagen når det vælter ind over een i form af angst, vrede mv, og så at sige tager røven på ens bevidste forholdene-sig. En neurose er et sådant autonomt energisystem inden i energifeltet. Medens en psykose udtrykker sig ved at det grundlæggende energifelt så at sige spalter sig i to, som hver især omfatter hel~~e~~e kroppen, men som ligger forskudt i forhold til hinanden.

Formålet med massage er at frigøre bunden energi, evt. at få integret autonome energisystemer/-felter. Og dette gøres ved at den, der giver massagen, arbejder

med de steder, hvor der er energioverskud/-underskud eller berøringspunkter mellem det tilgrundlæggende energifelt og autonome energisystemer/-felter, og endvidere arbejder med stederne ved at tage imod eller give det "psykiske" indhold, som de kræver for at sætte sig i bevægelse. Massage er mao. mere end blot hænder, der skal bevæges. Det er hænder, der skal tage imod/give i psykisk forstand det, som det berørte sted selv udtrykker psykisk. Det kan være en vrede, der ligger i en kæbe, som hænderne skal tage imod, eller give et modspil - eller gå helt uden om hvis det føles. Eller det kan være en sorg i kinderne, som det kan være vigtigt at få blødt op, evt sat i sammenhæng med en vrede i kæben.

Så lidt om så meget - denne gang.

Teorien (erne) bag alt det her er idag meget mangelfulde. Og i store træk - hvad mange teoriensatser endop selv brøster sig af - idealistiske og metafysiske. Ikke desto mindre er det meget virksomme aspekter - måske fordi de endnu er fremmed i ved mennesket, som næsten enhver massagetype aktiverer i sin praksis. Det er ikke legetøj - omend man kan have lyst til at tørre røv i mange af de bøger, der skriver om det, fordi det oftest er for plat.

Men opgaven må nu også være at udvikle et begrebssystem, der kan (be)gribe mennesket også set som et energifelt - hvad det er og sin eksistens overhovedet - ud fra at det først og fremmest er subject under forefundne betingelser. Massage berører virksomme underordnede eller del-aspekter ved menneskets subjectivitet - og det er som sådan at det må bestemmes. Som subject er mennesket ikke frit svævende. Det lever, ånder og bor i en samfundsmæssig krop; det har oplevelser af denne og af andres, af sig selv uden for kroppen nogen gange mv.

Men med idealistiske og metafysiske tanker/teorier - om massage såvel som alt andet - bliver enhver formålsbestemt handling til opnåelse af intenderede mål, forvandlet til tusind små hop på stedet. Og der synkes dybere, dybere .. på samme plet. Og vi har kun eet liv - der er simpelt her ingen fidus i ikke at udvikle en Kritisk Psykologisk healing-massage. Spiritisterne skal ikke have patent på det spirituelle, det er det alt for lækkert til. Hellere flippe lidt, end gro fast.

EVALUERING:

Efter opsamlingen gik vi over til en kritik/selvkritik runde.

Det var gennemgående ros, der prægede indlæggene,

- det at starte med almen teori (Hennings oplæg fredag aften) for derefter at gå over til, gennem gruppediskussionerne, at blive stadig mere konkrete, afslutningsvis i massage-healing afdelingen, var godt.
- overfede oplæg og gode efterfølgende diskussioner
- godt at få inspiration "med hjem".
- dejligt sted, god disciplin (!), godt engagement
- godt sammenhold, måske på grund af at vi helt klart ved hvad vi er sammen om og hvad arbejdet går ud på
- forslag om på fremtidige seminarer at der bliver mulighed for vegetarisk mad, samt flere sange, f.eks. "Ode til Ute".
- Rill Temte vil gerne udvide samarbejdet med os (se andetsteds)

Andre havde ris og mente at

- det var lidt svært at klare overgangen fra teori til at handle sammen i praksis, der så udpræget var oplevelsesorienteret, og derfor uforbundet.
- man/vi skal passe på at sammenholdet ikke udvikler sig til at blive en "nødhjælpsgruppe for specialestuderende" men sørge for at finde en struktur i det fremtidige arbejde, der ikke snævert er opgaverelateret, men derimod organiseret således at studerende på andre trin også får lyst og mulighed for at være med.

Fremtiden er altså allerede begyndt og for Kritisk Psykologisk Forum betyder det at dette er nedlagt... og genopstået i form af etablering af følgende grupper: Mandpsykologi, Kvindepsykologi og Alternativ Rådgivning. (Se opslag herom) Grupperne indgår med referater fra deres arbejde, som fast punkt på dagsordenen, når Forum samles på TEMADAGE og på halvårslige (nationale) SEMINARER omkring semesterstart. Første TEMADAG finder sted på KUA d. 10/11 12-13 og vil blive planlagt af Rill Temte.

Førstkommende SEMINAR blev fastsat til begyndelsen af februar 1985. Nærmere aftaler for planlægning træffes på første temadag af et samlet Forum

MØDEINDKALDELSER

27

MÆND OG KRITISK PSYKOLOGI ?!

- På seminaret var der indlæg om "kvindelighed som psykologisk kategori", hvor bl.a. spørgsmålet blev stillet, om den kritiske psykologi handler om "mændskelig udvikling" og ikke medinddrager "kvindeskeligheden".
- På studiet er der lavet relativt mange opgaver som omhandler specielt kvinders situation, og betydeligt færre, som omhandler specielt mænd.
- Når der i vort samfund tales om mænds udviklingsmuligheder og -problemer, så ligger der som regel implicit en psykoanalytisk forståelse som grundlag.

Vi er nogle mandlige studerende, som mener det er på tide, at vi forholder os til vores konkrete historiske udviklingsbetingelser for at afklare hvad det betyder for vores (og andre mænds) udviklingsmuligheder og -begrænsninger i forhold til uddannelse, følelser, samliv, børn, venner, arbejde m.m., og at vi gør dette udfra et kritisk psykologisk grundlag!

Det er vigtigt, at mænds nuværende livspraksis forstås udfra sin historisk samfundsmæssige tilblivelse og funktionalitet. Ved at blive mere bevidste om sammenhængen mellem vores samfundsmæssige situation og de personlighedsaspekter vi udvikler, kan vi bedre opstille handlemuligheder som ikke fører til mere undertrykkelse af os selv eller andre, men som fører til ændringer af samfundet (og os selv) til fordel for alle, både mænd og kvinder.

Foreløbig er vi fire mænd, som har aftalt, at vi i februar 1985 (p.g.a. opgaveres lige nu) vil mødes for i fællesskab at sætte nogle aktiviteter igang. De foreløbige ideer er, at vi som gruppe dels skal tage udgangspunkt i vor egen tilværelse og praksis, men at vi sideløbende hermed også skal være udadvendte i form af debatindlæg, artikler, kronikker m.m.

Har du skrevet om mænds udvikling udfra den kritiske psykologi, eller kunne du tænke dig at være med eller høre mere om vore planer, så ring eller skriv til: Kuno Sørensen, Dalgas Boulevard 58 2000 København F. (01) 10 98 70.

Seminaret afvikles som en blanding af oplæg fra de studerende, fællesdebat, afslapning og lidt eksperimentalarbejde omkring oplevelsesmåder og kropsbevidsthed - Terapi er valgt som omdrejningspunkt ud fra, at det er her hovedinteressen har ligget hos dem der har sendt forslag til forberedelsesgruppen - - - temaet - UDVIKLING GENNEM TERAPI? - - udviklingsmulighederne i terapi er snævert knyttet til mulighederne og begrænsningerne i de samfundsmæssige rammer - -terapi kan derfor ikke, som i traditionel psykologi og psykoanalyse, blot ses som en proces mellem en terapeut og en klient, hvor det er klienten, der må ændre sig - - der arbejdes med at udvikle handleevnen og samfundsmæssige handlemuligheder for begge - - eksistensen af terapi som forum for social praksis er i sig selv et udtryk for skæve og undertrykkende samfundsmæssige forhold. - - - PROGRAM - - "subjekt-orienteret terapi" på kritisk psykologisk grundlag - - - "kvindelighed som psykologisk kategori" - - - om andre oplevelsesmåder og kommunikation samt massage og healing eller - - - gå tur. - - -

Her er en smagsprøve med udpluk fra en to-siders opfordring i INDPUT nr. 24-25.8.84 af forberedelsesgruppen - formuleringer der var med til at fange min interesse og uden tøven inspirerede mig til at ringe og få flere oplysninger og derefter sende min tilmelding.

Så langt så godt - - - men derefter kom noget jeg vil kalde "en lille skælvnen" - ved tanken om, at jeg nu skulle ind i "løvens hule".

Denne "løvens hule" havde jeg nemlig tidligere i kortere perioder besøgt fra tid til anden, blandt andet da Frigga Haug som gæstelærer i 70-erne var tilknyttet KUA. Det var i den perioder Berliner-skolen var i gang med et teoretisk afklaringsarbejde og ideologi-oprydning. Dengang og senere blev jeg provokeret af den noget tunge, overlæssede og fortættede måde at formulere sig på, såvel mundtligt som skriftligt - sammen med den for mig at se ret ensporede fokusering på miljøets og samfundets rammer som eneste skyldige i menneskets/det enkelte individs problemer. Jeg stod af i 78/79 og gik i gang med min egen "kritiske psykologi" - der førte mig over i at placere selve mennesket som enkeltindivid i hvad jeg kaldte "det kritiske centrum" - dvs i kritikens centrum. Ved at etablere en større kontakt til det fysiske legeme med en større kropsbevidsthed, der gik langt ud over det verbale, satte jeg det som mål at udforske menneskets grænser for vækst/udvikling, dvs psykisk såvel som fysisk vækst/udvikling; for derigennem at kunne bevise, at ene og alene menneskets egen vækst muliggør samfundets vækst og miljøets udformning og vice versa. Med ander ord - en revolution skaber ikke løsrevet fra de enkelte menneskers vækstproces et anderledes og bedre samfund - vi har det samfund vi som mennesker fortjener i kraft af den vækst vi til stadighed tilkæmper os.

Seminarets første oplæg, som blev holdt denne første aften - "subjekt-orienteret terapi" på kritisk psykologisk grundlag - og diskussionen efter både overraskede og forvirrede mig. Overraskelsen var glædelig - jeg

KVINDEGRUPPE : På seminaret var vi flere, som havde lyst til at lave en kvindegruppe i krit-psyk-regi. Vi har ikke snakket os frem til, hvad indholdet og målet for gruppens arbejde skal være, fordi - det skal du også være med til at bestemme.

- De tanker jeg har på det er udsprunget af de snakke, vi havde i forbindelse med det kvindespecifikke oplæg (jvf. tidligere), samt mit studie af Engelstedts bog: Springet fra dyr til menneske, hvor kvindens merarbejde begribes som grundlaget for, at vi overhovedet overlever som art .... Nogen af de spørgsmål jeg gerne vil diskutere er bl.a.:

- Hvilke konsekvenser får det i den kritiske psykologiske praksis, at teorien ikke eksplicit opererer med kønnet som økonomisk kategori - ikke mindst, når vi skal begribe kvinders liv og udvikling?

- Hvordan kan vi videreudvikle de krit. psyk. begreber så produktionsbegrebet også omfatter reproduktionen - så begrebet handleevne også indreflekterer, den for mig at se meget væsentlige virksomhedsform - moderskab/(faderskabet)?

Jeg glæder mig til at se jer til ♀ - møde hos mig d. 25/10 kl. 19³⁰

Søsterlig hilsen Vivi, Vesterbrogade 65 1 th. Tlf: 01) 219488

ALTERNATIV RÅDGIVNING.

I årevis har vi nu snakket om, at en kritisk psykologi kræver en kritisk praksisform for at kunne leve op til sin egen logik: at udvide og udvikle handlerummet og -mulighederne for hver og een.

Derfor dette oplæg.

Har du lyst, energi, interesse - eller blot en nysgerrighed - i project praksis, så mød op til en snak og en orientering. Og kast dine egne visioner og ideer ind

MANDAG D. 22 OKTOBER, KL. 11⁰⁰ - 12³⁰ I ALRUMMET.

Kontaktperson: Kalle Birck-Madsen
Nørregade 39^{III}, 1165 K
01-145615

SOLNEDGANG eller KRÆV IKKE MINDRE END ALTING FOR ALLE SOM EEN

Man får den solnedgang, man vil have!
Når man er væk fra den, er man lykkelig ved den
når man er i den, er den hård at ha'.
Når man ikke selv medbestemmer dens indhold - så er der ikke nogen!
Godt der kun eksisterer lænker - at miste

opdagede meget hurtigt, at jeg gennem mit mangeårige eksperimenterende arbejde i gruppeterapier og individuelle terapier af mange slags - samt min egen praksis som terapeut med grupper og med enkeltindivider var nået til de samme erkendelser omkring almene mål for terapi, som her blev fremsat af oplægsholderen.

Forvirringen opstod da spørgsmålene begyndte at svirre - hurtigt efterfulgt af oplægsholderens forklaringer og svar. Her var det tydeligt, at ingen rigtig kunne mødes, men ofte talte forbi hinanden, når det mere konkrete forhold i terapi og udvikling blev berørt. Nok kunne man se de almene og overordnede teorier og her være delvis enige, men på det helt konkrete nære plan med kontakt til terapi og psykisk udvikling - såvel egne terapi-oplevelser som terapeutiske oplevelser - var uenigheden stor og forvirrende. Det var tydeligt, at der her hos nogle manglede noget, der kunne kaldes praksis-oplevelser at gå ud fra. Alt i alt var det en lærerig, spændende og tankevækkende diskussion, men som jeg valgte ikke at tage for megen del i - og da diskussionerne var ovre og et mere afslappet og fredeligt samvær begyndte, forholdt jeg mig også passiv. En stor del af de fremmødte havde fælles oplevelser fra deres deltagelse i Kritisk Psykologisk Kongres i Marburg, og havde derfor meget at tale om. Ved midnatstid trak jeg mig derfor tilbage til søvnens verden, men den nægtede at indfinde sig. Jeg følte mig stadig som i "løvens hule" og var meget usikker på, hvordan det ville ende. Der var noget der lovede godt - men var jeg i stand til at frigøre mig selv fra mine negative forventninger og i stedet lade de positive energier overtage og derved lokke det gode og lovende frem? Det meste af natten gik med at opleve disse to modstridende kræfter kæmpe om pladsen, alt imedens jeg hvilest vendte og drejede mig i soveposen.

Den anden dag. Noget rystet og mørbanket kravlede jeg ud næste morgen ved 7-8 tiden og begav mig til bruserummet - usikker på om jeg kunne gå derhen i min nøgne krop eller om jeg skulle iklæde den tøj. Jeg valgte at tage mine kondibukser på og mit håndklæde over armen. 6 år i kollektiv og mange gruppeterapeutiske oplevelser af frigørende art havde løst mig fra angsten for nøgenhed og til dels min egen krops fremadskridende forfaldsprocesser, men i denne min usikre tilstand kunne jeg mærke den stikke hovedet frem igen. Vel fremme i brusebadet smed jeg den pludselig opdukede forlegenhed overbord sammen med mine kondibukser og nød brusebadets forfriskende glæde, hvor jeg kort efter fik følgeskab af en anden deltager, der straks indledte med at sige - "Nå, du er Rill Temte - jeg har læst dine bøger og er meget glad for at du er kommet med på dette seminar" - "Nå, det er jeg da glad for at høre". Og glad var jeg, for at der var nogen tilstede som vidste lidt om, hvad jeg stod for, og "løvens hule" virkede ikke længere så kold, fremmed og farlig. Et kort parti bordten-

nis inden morgenen. Men med en tredje deltager satte humøret og modet endnu en grad i vejret, og jeg var parat til at tage den næste oplevelse - et oplæg om "Kvindelighed som psykologisk kategori".

Og det var en oplevelse - da Kirsten og Anne begyndte at "fyre løs" - - SKAL KØN VÆRE EN EXPLICIT PSYKOLOGISK KATEGORI I DEN KRITISKE PSYKOLOGI? - DEN KRITISKE PSYKOLOGI HANDLER OM MENNESKER OG MENNESKERS MENNESKELIGGØRELSE! MEN DER FINDES SOM BEKENDT BADE MENNE-SKER OG KVINDE-SKER! - SPØRGSMÅLET ER; OM DEN KRITISKE PSYKOLOGI KUN HANDLER OM MENNE-SKER? SPØRGSMÅLET ER OM DEN KRITISKE PSYKOLOGI UNIVERSALISERER DEN MANDLIGE UDVIKLING - DVS MENNESKELIGE UDVIKLING - - -?

Og sådan blev det ved - jeg var fascineret og fuld af nye indfald og inspiration, da oplægget var ovre, fordi jeg kunne trække nogle meget kontante linier videre over i hvad jeg selv arbejder med i min udformning af en kritisk psykologi. Nogle linier der måske kunne få stor betydning og konsekvenser for et videre samarbejde og for psykologien som helhed. Efter oplægget delte vi os i grupper for at diskutere nogle spørgsmål, som oplægsholderne havde stillet. Der var en mand og fire kvinder i min gruppe - og diskussionerne gik livligt, men fik nok en drejning henimod at fokusere på mænds undertrykkelse, "vi måtte ikke glemme, at mænd også var undertrykt". Jeg var meget positiv og oplivet, da gruppediskussionen var ovre; det havde været nogle spændende timer - og jeg havde også taget livlig del i diskussionen, så meget som det nu kunne lade sig gøre at få ordet. Det pågældende emne er jo en ret så "varm kartoffel" at diskutere - særlig i grupper, hvor begge køn indgår. Muligheden for at dele os i kvindegrupper og mandegrupper havde været oppe at vende - men blev modgået af såvel mænd som en del kvinder.

Efter en hyggelig frokost gik vi straks videre med et nyt oplæg: LIGHEDER OG FORSKELLIGHEDER MELLEM OPDRAGELSE OG TERAPI.

Oplægget var i væsentlig grad bygget på, at der først og fremmest skulle diskuteres i grupper, så efter et kort oplæg med uddybning af, hvad der skulle lægges vægt på ved spørgsmålene, som var udformet til gruppediskussionen, delte vi os derfor i nye grupper. Meget af hvad disse spørgsmål lagde op til var blevet livligt berørt i plenum efter oplægget aftenen inden - og i hvert fald i vores gruppe var diskussionen præget af, at dette havde vi egentlig allerede mere eller mindre taget stilling til. Men det var trods dette en god og lærerig snak vi fik ud af det, uden de store udsving.

I programmet lød aktiviteten fra kl.16-19 på "andre oplevelsesmåder og kommunikation samt massage og healing eller gå tur". Til denne aktivitet valgte alle at deltage. Vi placerede os på gulvet i det store møderum bevæbnet med hver vort store stykke papir og flere pakker med farveladede spredt omkring blandt os. Vi fik instruks om at folde vores papir en

gang, således at vi fik fire flader at benytte os af. Efter blev der givet instruks om at vælge en farve og tage den i højre hånd eller vores vanlige skrivehånd. Vi skulle så med den farve og den hånd vi havde valgt tegne en streg lodret på papiret, fra den øverste til den nederste kant. Vi skulle derefter tage strengen i øjesyn, og der hvor der var en lille eller stor bule på linien skulle vi fylde ud horisontalt fra side til side. Denne beskæftigelse kom der megen morskab ud af, og lige så mange forskellige resultater som vi var deltagere.

Da alle var færdige og havde udført denne første instruks, fik vi besked om at vende papiret til en ny blank side - tage en farve i hver hånd - komme i kontakt med vores åndedræt og derefter med begge hænder på en gang tegne åndedrættet som vi oplevede det. Her valgte jeg sammen med den dybt lilla farve en rosa til den anden hånd. Gik ind i mit åndedræt - og startede derefter en bevægelse med begge hænder, der understregede det, jeg følte var mit åndedræt lige nu. Det blev til nogle lange ovale linier oppefra og ned, og nedefra og op - alt i alt en meget behagelig bevægelse i takt med mit åndedræt. Ovalerne var meget snævre og langstrakte, fyldte papiret ud fra øverst til nederst, men ikke helt ud til siderne, hverken oppe eller nede. Da jeg igen kiggede mig rundt og betragtede nogle af de andres tegninger, var der også her lige så mange forskellige udformninger, som vi var deltagere. Selv kunne jeg se en tydelig lighed med min tidligere tegning - et begrænset udtryk, der ikke foretog nogle unødvendige udsving. Den tredje instruks vi modtog gik ud på denne gang at vælge vores mindst brugte skrivehånd, vende papiret om til den tredje blanke side - og afslappet og med lukkede øjne lade vores hånd med farvekridt af sig selv glide over papiret og danne nogle linier. Derefter skulle vi betragte, hvad vi havde produceret og uddybe linier og former, som vi havde lyst og behov for og benytte os af alle de farver vi ønskede.

Jeg var med mit arbejde altid underlagt en vis selvkontrol; jeg skulle på en eller anden måde balancere på en knivssag mellem to verdner, to opfattelser, der begge var meget vigtige, men som måtte forenes, hvis udviklingen skulle videre. For at være med til at støtte denne udvikling på vej skulle der beherskes til.

På det fjerde blanke stykke papir, som vi nu havde tilbage, skulle vi til sidst tegne omridset af et menneske - og derefter udfylde med de følelser vi havde i øjeblikket. Også dette følte jeg en stor glæde ved at skulle gøre - mit menneske blev derfor først udstyret med et hjerte i dybt rødt og rosa og grønt, der fyldte hele brystområdet ned til solar plexus. Fødderne og op over lægge og lår blev markeret med den dybe røde farve, fra mave og underlivsområdet og hofteparti placerede jeg stråler af orange, der gik ud over kropsformen og strålede ud og nedefter. Ud fra brystområdet og solar plexus placerede jeg striber af grønt, gult, ferskenfar-

vet og rosa, og om hovedet fra hals og nakkeparti blåt; som stod i en vifte rundt om hele hovedformen. På toppen af hovedet tegnede jeg en stor lilla blomst med et gult midterparti.

Sådan følte jeg mig i det øjeblik, fyldt med glæde og varme strømninger, der strålede ud i alle retninger fra alle dele af mig. "Løvens hule" var blevet til den luneste rede, hvor glæde og varme groede.

Denne aktivitet afsluttede med, at vi hver især fortalte om vores tredje tegning - og det var mange spændende, interessante og ærlige ting, der blev formuleret.

Efter en kort pause gik vi videre, vi skulle nu arbejde med massage. Fire deltagere valgte at gå tur; vi andre placerede os i en rundkreds på gul-

vet og tog hinanden i hænderne for at finde kontakten med hinanden. Derefter skulle vi med lukkede øjne gå rundt i rummet og finde os selv og kontakte de andres hænder, hvorefter vi skulle vælge de hænder vi følte os tilpas ved. Dette indledte massagearbejdet, som først på en fin måde blev demonstreret for os, før vi selv gik i gang med hinanden.

Jeg var den der skulle starte med at massere, og det var intet problem for mig. Jeg var i halvfjerserne i flere år tilknyttet en massagegruppe, der havde fundet sammen på et kropsbevidstheds-hold omkring Reich og Lowen, og dette havde gjort mig meget glad for og fortrolig med al form for massage. I de senere år havde jeg dog arbejdet på en anderledes måde med kropsbevidsthed og havde derfor fjernet mig fra at arbejde direkte med massage med olie på den fysiske krop, men jeg var stadig glad for det. En smule anderledes blev det dog, da jeg selv skulle masseres, her kom jeg i kontakt med spændinger i min krop som gjorde, at det ikke blev den helt afslappede og salige oplevelse, som det ellers kunne ha' været. Men

ikke desto mindre sagde det mig derfor noget om min tilstand i øjeblikket, som jeg kunne tage til efterretning og lære noget af. Da massagen efter to-tre timer var overstået havde de turgående deltagere sørget for, at maden/middagen var blevet lavet, og vi spiste en rigtig festmiddag med efterfølgende dans og hygge. Inden aftenens festligheder og dansen skulle begynde, var vi 5 kvinder der gik måneskinstur. Regnen havde silét ned hele dagen, men da vi havde spist til middag og nød kaffen og desserten i det store opholdsrum, stod pludselig månen på den stjerneklare nattehimmel - rådgul og lokkende. Vi havde kun månestrålerne til at vise os vej over markerne og gennem skoven. Mine hænder var varme og bløde efter massagen og fyldt med sitrende energi. Jeg fik lyst til at tage min massagepartner i hånden for at opleve, hvordan det føltes nu i modsætning til om eftermiddagen. Det var helt anderledes og dejligt, men trods det blev jeg alligevel pludselig forlegen, og først ved morgenmaden næste dag

talte jeg med hende om det - hun havde også kunnet lidt, men havde ikke oplevet ubehag om eftermiddagen, med klæbrige hænder, ligesom jeg. Den nat gik jeg i seng - ikke mere afslappet end aftenen inden, men med en ganske anden slags uro i mig. Der var sket så meget og så meget overraskende, at tankerne blev ved med at presse på. For hvad var der her foregået - jeg var blevet præsenteret for dele af den psykologipraksis og den teori, jeg selv i nu snart mange år havde været fortaler for og tilbudt min støtte og vejledning med - men som havde haft svært ved at finde plads i psykologistudiet. Var det muligt, at vi nu stod over for en ændring, nu når de i selveste "løvens hule" havde givet plads til også denne måde at gribe psykologien an på??

Tredie dag. Ved evalueringen inden opbruddet, fortalte jeg om min oplevelse af at skulle på besøg i "løvens hule" - som altså havde udviklet sig over al forventning. Jeg fortalte, at jeg mente at kunne spore et møde mellem deres måde og den måde jeg arbejdede med kritisk psykologi ud fra et eksperimenterende praksisarbejde for at bevise en anderledes kritisk psykologisk teori om menne-skets såvel som kvinde-skets opbygning og udvikling. Jeg sagde også, at jeg havde brug for deres hjælp til at komme videre i mit arbejde, som jeg også mener kan få betydning for deres form for kritisk psykologisk tænkning. Hvad jeg mener er, at vi egentlig har brug for hinanden - hvis psykologien skal udvikles videre på et kritisk grundlag. Da der senere kom en opfordring om at nogen lavede en temadag i oktober, benyttede jeg anledningen til at tilbyde mig, da ingen anden havde overskud dertil. Således kan vi måske allerede om en måneds tid få mulighed for at afprøve, hvad vi evt. kan bruge hinanden til. Lørdag den 27. oktober fra klokken 12 - 17 mødes vi i lokale 6-1-48 for at forsøge os med et videre samarbejde. Selv har jeg allerede fundet ud af, hvad jeg kan bruge kritisk psykologisk gruppe til - jeg deltog på undervisningsholdet den 10/9 - og vil blive ved med at indfinde mig der, da den form for hold kan være en fin inspirationskilde til mit videre arbejde.

Under seminarets afsluttende møde blev der også efterlyst en supervisionsgruppe - som heller ingen havde overskud til at tage sig af. Med min erfaring fra nu mere end 8 års arbejde med klienter såvel individuelt som gruppe og som deltager i terapi og psykisk udviklingsgrupper gennem 18 år - kunne jeg måske yde noget i en sådan gruppe, og samtidig lære noget af andres erfaringer. Jeg er derfor interesseret og villig til at tage ansvaret for at samle en sådan gruppe - hvis nogen er interesseret, så kontakt mig - og vi kan finde et tidspunkt, der kan passe for os alle. Rill - 01-113583

JA DET KOM DER UD AF MIT BESØG I "LØVENS HULE" - hvad der fortæller mig, at hvis jeg kaster mig ud i det, jeg er aller mest bange for, så opnår jeg også den allerstørste indsigt i mig selv og mine begrænsninger og dermed ny udvikling. Jeg kan kun takke alle jer der var med for et fint Kritisk-Psykologisk Weekend-seminar... fra Rill Temte.

Efter en rar og meget stærk weekend kommer dagligdagen anmasende på ny. Og i denne findes vel stort set to yderligheder og en flad mellemvej at overleve på idag.

På den ene side den teknokratiske, rationelle og målrettede vej: partier, bevægelser, arbejdet, eksamen. Sagen frem for alt. Socialismen kalder - i hvert fald når det daglige arbejde er overstået. Tabt-tabt bliver een selv let i det faste greb i den ydre begrænsethed. Socialismens kampformer er de systemsatte strukturer, der blot udnyttes med en anden "ånd".

På den anden side den subjectivistiske, cirkelagtige og spiritistiske vej: reproduktionen, oplevelserne, terapien, kæreste-familien, fri-tiden. Processen frem for alt. Tabt - mere eller mindre - håndtaget på den ydre verden, men vundet et kronisk greb om sig selv. Kosmos kalder. Kontrol over livet er kun mulig som kontrol over andre - men det kan jo altid pakkes ind i en "human"ånd.

Mellemvejen er når man lige pludselig bliver/føler sig sat midt imellem. Selv den mindste lille drøm - om et eller andet til at få det hele med - socialismen og kosmos - skridt for skridt, verden og een selv; begge brudt op, bevæget og udviklet - kan ikke få fodfæste. Virkeligheden kører med een, og omvendt ved ^{men} også at det ikke er hele sandheden. Oplevelser og facte når ikke længere hinanden produktivt, eller også gør de det, men så er det i abstraktionernes tågeland.

De to "yderligheder" tilbyder nu hver deres syntese, bliver en mulighed for een - begge glimrer dog ved i nuværende praksis at være blind på hvert sit øje. Rummer kun ufuldendigt mellemvejens standpunkt og problem. Derfor kan de heller ikke tage imod drømme herfra. Og omvendt. Facit? tja - fremmedgjort splittethed og adskilthed for alle. De stadige små hop på stedet - indenfor de systemsatte strukturer, indenfor sig selv eller i mellemlandsland. Til sammen både kraftløse og kraftfulde. Afmagt og almagt på een og samme tid.

Rummer vi ikke alle de tre "standpunkter" for tiden? Svinger vi ikke imellem dem på uforudsigelig måde på uforudsigelige tidspunkter?

Er det nok med blot seminarer af og til, lidt verbal-undervisning en gang om ugen? Havner vi ikke ^{der} hvor det er så let at finde et stabilt Waterloo: egenoverlevelse og selvudvikling som mål i sig selv - som så kan pakkes ind og serveres som også i enhver andens interesse - men hvor praksis på det samfundsmæssige niveau bliver topstyring via stemmesedlen og brug af fysisk-økonomisk magt, og på det individuelle niveau understyring via mesterlærerprincippet og brug af psykisk-emotionel magt?

Forholder vi os bevidst-aktivt til, at det er et strukturproblem om og hvordan standpunkterne uden for een og i een selv - på kort såvel som på lang sigt - kommer videre og udvikles til en reel syntese: den kooperative egenbestemmelse og -livsfylde! Hvad med en kritisk praksis sammen?

Kalle